

Namık Kemal Üniversitesi
Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi
Journal of Tekirdag Agricultural Faculty

An International Journal of all Subjects of Agriculture

Sahibi / Owner

Namık Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Adına
On Behalf of Namık Kemal University Agricultural Faculty

Prof.Dr. Ahmet İSTANBULLUOĞLU
Dekan / Dean

Editörler Kurulu / Editorial Board

Başkan / Editor in Chief

Prof.Dr. Selçuk ALBUT
Ziraat Fakültesi Biyosistem Mühendisliği Bölümü
Department Biosystem Engineering, Agricultural Faculty
salbut@nku.edu.tr

Üyeler / Members

Prof.Dr. M. İhsan SOYSAL	Zootekni / Animal Science
Prof.Dr. Bülent EKER	Biyosistem Mühendisliği / Biosystem Engineering
Prof.Dr. Servet VARIŞ	Bahçe Bitkileri / Horticulture
Prof.Dr. Aslı KORKUT	Peyzaj Mimarılığı / Landscape Architecture
Prof.Dr. Temel GENÇTAN	Tarla Bitkileri / Field Crops
Prof.Dr. Müjgan KIVAN	Bitki Koruma / Plant Protection
Prof.Dr. Şefik KURULTAY	Gıda Mühendisliği / Food Engineering
Prof.Dr. Aydın ADİLOĞLU	Toprak Bilimi ve Bitki Besleme / Soil Science and Plant Nutrition
Doç.Dr. Fatih KONUKÇU	Biyosistem Mühendisliği / Biosystem Engineering
Doç.Dr. Ömer AZABAĞAOĞLU	Tarım Ekonomisi / Agricultural Economics
Yrd.Doç.Dr. Devrim OSKAY	Tarımsal Biyoteknoloji / Agricultural Biotechnology
Yrd.Doç.Dr. Harun HURMA	Tarım Ekonomisi / Agricultural Economics
Yrd.Doç.Dr. M. Recai DURGUT	Biyosistem Mühendisliği / Biosystem Engineering

İndeksler / Indexing and abstracting

CABI tarafından full-text olarak indekslenmektedir / Included in **CABI**

DOAJ tarafından full-text olarak indekslenmektedir / Included in **DOAJ**

EBSCO tarafından full-text olarak indekslenmektedir / Included in **EBSCO**

FAO AGRIS Veri Tabanında İndekslenmektedir / Indexed by **FAO AGRIS Database**

INDEX COPERNICUS tarafından full-text olarak indekslenmektedir / Included in **INDEX COPERNICUS**

TUBİTAK-ULAKBİM Tarım, Veteriner ve Biyoloji Bilimleri Veri Tabanı (TVBBVT) Tarafından taranmaktadır / Indexed by **TUBİTAK-ULAKBİM** Agriculture, Veterinary and Biological Sciences Database

Yazışma Adresi / Corresponding Address

Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi NKÜ Ziraat Fakültesi 59030 TEKİRDAĞ

E-mail: ziraatdergi@nku.edu.tr

Web adresi: <http://jotaf.nku.edu.tr>

Tel: +90 282 250 20 07

ISSN: 1302-7050

Danışmanlar Kurulu /Advisory Board

Bahçe Bitkileri / Horticulture

Prof.Dr. Kazım ABAK	Çukurova Üniv. Ziraat Fak. Adana
Prof.Dr. Y.Sabit AĞAOĞLU	Ankara Üniv. Ziraat Fak. Ankara
Prof.Dr. Jim HANCOCK	Michigan State Univ. USA
Prof.Dr. Mustafa PEKMEZCİ	Akdeniz Üniv. Ziraat Fak. Antalya

Bitki Koruma / Plant Protection

Prof.Dr. Mithat DOĞANLAR	Mustafa Kemal Üniv. Ziraat Fak. Hatay
Prof.Dr. Timur DÖKEN	Adnan Menderes Üniv. Ziraat Fak. Aydın
Prof.Dr. Ivanka LECHAVA	Agricultural Univ. Plovdiv-Bulgaria
Dr. Emil POCSAI	Plant Protection Soil Cons. Service Velençe-Hungary

Gıda Mühendisliği / Food Engineering

Prof.Dr. Yaşar HIŞIL	Ege Üniv. Mühendislik Fak. İzmir
Prof.Dr. Fevzi KELEŞ	Atatürk Üniv. Ziraat Fak. Erzurum
Prof.Dr. Atilla YETİŞEMİYEN	Ankara Üniv. Ziraat Fak. Ankara
Prof.Dr. Zhelyazko SIMOV	University of Food Technologies Bulgaria

Peyzaj Mimarlığı / Landscape Architecture

Prof.Dr. Mükerrerem ARSLAN	Ankara Üniv. Ziraat Fak. Ankara
Prof.Dr. Bülent ÖZKAN	Ege Üniv. Ziraat Fak. İzmir
Prof.Dr. Güniz A. KESİM	Düzce Üniv. Orman Fak. Düzce
Prof.Dr. Genoveva TZOLOVA	University of Forestry Bulgaria

Tarla Bitkileri / Field Crops

Prof.Dr. Esvet AÇIKGÖZ	Uludağ Üniv. Ziraat Fak. Bursa
Prof.Dr. Özer KOLSARICI	Ankara Üniv. Ziraat Fak. Ankara
Dr. Nurettin TAHSİN	Agric. Univ. Plovdiv Bulgaria
Prof.Dr. Murat ÖZGEN	Ege Üniv. Ziraat Fak. İzmir
Doç. Dr. Christina YANCHEVA	Agric. Univ. Plovdiv Bulgaria

Tarım Ekonomisi / Agricultural Economics

Prof.Dr. Faruk EMEKSİZ	Çukurova Üniv. Ziraat Fak. Adana
Prof.Dr. Hasan VURAL	Uludağ Üniv. Ziraat Fak. Bursa
Prof.Dr. Gamze SANER	Ege Üniv. Ziraat Fak. İzmir
Dr. Alberto POMBO	El Colegio de la Frontera Norte, Meksika

Tarım Makineleri / Agricultural Machinery

Prof.Dr. Thefanis GEMTOS	Aristotle Univ. Greece
Prof.Dr. Simon BLACKMORE	The Royal Vet.&Agr. Univ. Denmark
Prof.Dr. Hamdi BİLGİN	Ege Üniv. Ziraat Fak. İzmir
Prof.Dr. Ali İhsan ACAR	Ankara Üniv. Ziraat Fak. Ankara

Tarımsal Yapılar ve Sulama / Farm Structures and Irrigation

Prof.Dr. Ömer ANAPALI	Atatürk Üniv. Ziraat Fak. Erzurum
Prof.Dr. Christos BABAJIMOPOULOS	Aristotle Univ. Greece
Dr. Arie NADLER	Ministry Agr. ARO Israel

Toprak / Soil Science

Prof.Dr. Sait GEZGİN	Selçuk Üniv. Ziraat Fak. Konya
Prof.Dr. Selim KAPUR	Çukurova Üniv. Ziraat Fak. Adana
Prof.Dr. Metin TURAN	Atatürk Üniv. Ziraat Fak. Erzurum
Doç. Dr. Pasquale STEDUTO	FAO Water Division Italy

Zootekni / Animal Science

Prof.Dr. Andreas GEORGIDUS	Aristotle Univ. Greece
Prof.Dr. Ignacy MISZTAL	Breeding and Genetics University of Georgia USA
Prof.Dr. Kristaq KUME	Center for Agricultural Technology Transfer Albania
Dr. Brian KINGHORN	The Ins. of Genetics and Bioinformatics Univ. of New England Australia
Prof.Dr. Ivan STANKOV	Trakia Univ. Dept. Of Animal Sci. Bulgaria
Prof.Dr. Nihat ÖZEN	Akdeniz Üniv. Ziraat Fak. Antalya
Prof.Dr. Jozsef RATKY	Res. Ins. Animal Breed. and Nut. Hungary
Prof.Dr. Naci TÜZEMEN	Atatürk Üniv. Ziraat Fak. Erzurum

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

F. Öner, İ. Sezer, A. Gülümser Farklı Lokasyonlarda Yetiştirilen Atdışı Mısır (Zea mays L. indendata) Çeşit ve Hatlarının Agronomik Özellikler Yönünden Karşılaştırılması Comparison of Dent Corn (Zea Mays L. Indendata) Varieties and Lines Growth in Different Locations in Terms Of Agronomic Traits	1-6
K. Demirel, L. Genç, M. Saçan Yarı Kurak Koşullarda Farklı Sulama Düzeylerinin Salçalık Biberde (Capsicum Annum Cv. Kapija) Verim ve Kalite Parametreleri Üzerine Etkisi Effects of Different Irrigation Levels On Pepper (Capsicum Annum Cv. Kapija) Yield And Quality Parameters in Semi-Arid Conditions	7-15
S. Kayışoğlu, A. İçöz Eğitim Düzeyinin Fast- Food Tüketim Alışkanlığına Etkisi The Effect of Education Level on Fast-Food Consumption	16-19
P.A. Khabbazi, E. Erdoğan İslam Bahçeleri Islamic Gardens	20-31
D. Kök Farklı Salisilik Asit Dozlarının Asma Anaçlarının Tuzluluğa Dayanımı Üzerine Etkileri Impacts of Different Salicylic Acid Doses on Salinity Tolerance of Grapevine Rootstocks	32-40
T. Erdem, Y. Erdem, H. Okursoy, E. Göçmen Variations of Non-Water Stressed Baselines for Dwarf Cherry Trees Under Different Irrigation Regimes Farklı Sulama Programları Altında Bodur Kiraz Ağaçlarının Stresiz Temel Grafiklerinin Değişimleri	41-49
E. Yılmaz, G. Özdemir Türkiye'de Kadın Akademisyen ve Araştırmacıların Karşılaştıkları Sorunlar ve Tarıma Bakış Açıkları The Problems Female Academics and Researchers in Turkey Encounter With and Their Viewpoints of Agriculture ..	50-56
H. İşbilir, T. Erdem Rekreasyon Alanı Sulama Projelerinin Tasarım ve Uygulama Aşamalarında Ortaya Çıkan Sorunlar ve Çözüm Önerileri The Design and Application Problems and Solution Suggestions of Recreational Area Irrigation Projects	57-66
S. Genç, M. Mendeşi, Z. Kocabaş, M.İ. Soysal Varyans Analizi Tekniğinin Ön Şartları Yerine Gelmediğinde Varyans Unsurları Tahmininde I. Tip Hata Comparison Of Some Variance Component Estimation Methods With Respect to Type I Error Rate	67-74
G.Ö. Ergüven, M. Şener Coğrafi Bilgi Sistemlerinden Faydalanarak Hayrabolu Sulama Şebekesi Bilgi Sistemi Hayrabolu Irrigation Scheme Information System	75-81
M. Şener, H.C. Kurç Küçük Sulama Şebekelerinde Performans Değerlendirmesi: Trakya Bölgesi Örneği Performance Assessment of Small Irrigation Scheme: A Case Study of Trakya Region	82-91
O. Yüksel Çöp Kompostunun Xerofluent Topraklarda Fiziksel Özelliklere Etkisi Effect of Waste Compost on Physical Properties in Xerofluent Soils	92-97
B.C. Bilgili, Ö.L. Çorbacı, E. Gökçer Çankırı Kent İçi Yol Ağaçlarının Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma A Research On Evaluation Of Urban Street Trees in Cankırı	98-107

İslam Bahçeleri

P. A. Khabbazi¹

E. Erdoğan²

¹ Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü

² Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü

İslam bahçe sanatı ve özelliklerinin saptanması amacı ile bu araştırmada; İspanya, İran ve Hindistan'da bulunan İslam bahçe örnekleri değerlendirilmiştir. İspanya, Alhambra Sarayı, Generalife, Alcazar Sarayı, İran, Çehel Sutun Sarayı, Fin bahçesi, Şah Gölü Bahçesi, Erem Saray Bahçesi ve Hindistan, Taç Mahal, Şalimar ve Ram Bahçesi incelenmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda bahçeler, mekan organizasyonları, yapısal öğeler ve kullanılan bitkisel materyal kapsamında irdelenmiştir. Araştırma kapsamında incelenen bahçelerin, değişik kültür ve coğrafyalardaki özellik, nitelik ve farklılaşmalar ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bahçe, İslam Bahçeleri, Peyzaj Mimarlığı, Cahr-ı Bağ

Islamic Gardens

In this article, The Spanish, Iranian and Indian gardens were introduced to reveal out the characteristic of Islamic art and gardens. The gardens of Alhambra, Generalife and Alcazar in Spain, Chehel Sutun Palace, Fine Kashan, Eram and also Shah Goli in Iran, and Taj Mahal, Shelamir and Ram Bag in Inida are studied in the scope of this research. Space organization of the gardens, structural elements used in the design of gardens, the plant material and their design approaches were identified. On the other hand, a comparative study was made in order to set the differences and similarities between these gardens, cultures and countries.

Keywords: Garden, Islamic Gardens, Landscape Architecture, Chahar Bagh

Giriş

Bahçe kelimesinin kökeni Farsça olup “küçük bağ” anlamına gelmektedir. Genel olarak; Belli bir görsel niteliğe sahip, otsu ve odunsu süs bitkileri, meyve, sebze ve şifalı otların yetiştirildiği; bunun yanı sıra doğanın güzelliği, yeşil dolu özellikleri ve dinlendiriciliğinin insan eli ile denetim altına alındığı toprak parçası olarak da tanımlanmaktadır. Büyük veya küçük ölçekli, çevre ile entegre, içe dönük avlular ya da bahçeler, tarihin belli dönemlerinde toplumların yaşam koşulları, ekonomik ve kültürel niteliklerini yansıtan, bulunduğu bölgenin özellikleri doğrultusunda biçimlenmiş mekanlardır. Bu anlamda, insanların yarattıkları değişiklik ve bahçe düzenleme amacındaki çeşitlilik, bahçe olgusuna duygusal ve biçimsel açıdan pek çok farklılıklar kazandırmıştır.

İslam bahçe anlayışı, Kuran-ı Kerim'deki cennet tasvirine dayanmaktadır. Ayetlerdeki ‘akar sular, çiçek açmış ağaçlar, her türlü meyve’ vurgusu, mutluluk mekanı düşüncesini biçimlendirmiştir. İspanya, İran ve Hindistan'daki İslam bahçeleri dinsel açıdan ortak özellikler göstermesine rağmen, kökleri farklı kültürlerle, iklim ve toprak yapısına dayanmaktadır. Hindistan'daki İslam

bahçeleri su kanalları ve havuzları ile tamamen simetrik bir düzene bağlı olarak, geniş alanlar kapsayacak şekilde planlanmışlardır. İspanya İslam bahçeleri ise topografyanın getirdiği bir zorunlulukla birlikte yamaçlar üzerinde, teraslar halinde, serviler ve asma bahçeleri ile zenginleştirilmiştir. İran bahçeleri sıcak ve kurak bölgelerde, “cahr-ı bağ” adı ile anılan, birbirini dik kesen dört su kanalı ile oluşan havuzlar ve çiçek tarhları ile formal bir düzen içerisinde tasarlanmışlardır.

Materyal ve Yöntem

Bu araştırmada, İslam bahçelerinin bugüne ulaşabilen İspanya, İran, Hindistan'daki önemli örnekleri incelenmiştir. İslam bahçelerinin özellikleri, kentsel tasarım ilkeleri, bahçelerde kullanılan yapısal ve bitkisel elemanlar ile bahçe/açık mekan kurgulama yaklaşımları ve mekan organizasyonları değerlendirilmiştir.

Araştırmanın ana materyalini İran, İspanya ve Hindistan'da bulunan İslam bahçeleri ve bahçeler ile ilgili olarak yapılmış yazılı ve görsel materyal oluşturmaktadır. Araştırmanın gerçekleştirme

sürecinde adı geçen, özellikle bugüne ulaşmış mevcut İslam bahçe örnekleri, plan özellikleri, mekansal vurgulama, yapısal öğeler, bahçe donatısı ve bitkisel materyal kullanımı bağlamında değerlendirilmiştir; mevcut görsel ve yazılı kaynaklar analiz edilerek ülkeler arası benzerlik ve farklılaşmalar ortaya konmuştur.

Bulgular ve Tartışma

Bu bölümde genel olarak İslam bahçe sanatı ve özellikleri incelenmiş ve bugüne ulaşabilen önemli örneklerin İslam bahçe anlayışını yansıtan tasarım ilkeleri ortaya konmuştur. İslam din felsefesinin cennet mekan anlayışını yansıtan ve bugün hala varlığını sürdürmekte olan örnekler dikkate alındığında İspanya, İran ve Hindistan'daki kimi özellikleri ile özgün kalabilmiş bahçeler olmaları nedeni ile bu üç kültürden örnekler değerlendirilmiştir.

İslam'da Bahçe Anlayışı

İslamiyet, Arabistan'da doğmuş, kısa bir süre içinde Filistin'den başlayarak Irak, Suriye, Mezopotamya, Mısır, İran, Türkistan ve Pencap'ın bir kısmı ile Kuzey Afrika'dan İspanya'ya kadar yayılım göstererek İslam kültürünü ortaya çıkarmıştır. İslam kültürü ve sanatı belirli bir ülke veya topluma ait olmanın ötesinde, çeşitli uygarlıkların kültür ve sanat anlayışları etkisinde olgunlaşan ve hepsinde dinin etkisi ile ortak özelliklerin yanı sıra yerel özelliklere de sahip bağımsız bir sanat olarak ortaya çıkmıştır. Genel anlamda değerlendirildiğinde İslam sanatının tüm alanlarında görülen gelişmelerde İran ve Türk öğeleri ile geleneklerinin yansımaları izlenmektedir.

Tüm dönemlerde bahçelerin anlamı ulaşılmaz mesafede olan cennet yaşam biçimi ve hayallerdir ki insanlar oraya ulaşmaya çalışmış ve onunla beraber acılardan ve çıkmazlardan kurtulmak hayal edilmiştir. Cennet tüm dönemlerin ulaşmayı hedeflediği mekanıdır ki insanların beklediği mutluluğun müjdecisi olmuştur. Bu görüşlerin, yapılar ve batı medeniyetinin bahçe kültürünün temaları üzerinde belirleyici bir etkisi bulunmaktadır. Bu kapsamda "bahçe" ve "cennet" kelimelerinin ortak bir dil köküne sahip olması özellikle önem taşımaktadır. Cennetin kelime anlamı eski Farsçadan pairi-dae'-za'dan gelmektedir. Eski Babil sözcüğü paradisu sadece pairi-dae'-za'nın bir başka ifadesidir. Duvarlı, çitlerle çevrili ya da sadece bir sınırlı alan olarak

ifade edilebilmektedir. İbranice "pardes" ve Yunanca "paradeisos" aynı anlamı taşımakta olup, Pers hükümdarının zevk bahçelerini de nitelendirmektedir (Kluckert, 2000).

Erdoğan' a (2003) göre, Kuran-ı Kerim'de çok sayıda "bahçe" ya da cennet'i tanımlayan "bahçe" sözcüğü geçmesine karşın hangi ifadenin gerçek anlamda bahçeyi ifade ettiği çok net algılanmamakla birlikte "cennet-bahçe" olgusunun ifade edildiği açıktır. Ancak bahçe hakkında ifadelerin belirgin kurallardan çok satır aralarından çıkarımlar şeklinde olduğu belirgindir. Kuran-ı Kerim'den daha eski, semitik kökenli bir kaynak olan Kitab -ı Mukaddes'te rastlanan Adem ve Havva hikayesinde ise olayın geçtiği kutsal mekan bir cennet-bahçe olup Tanrı yerleri ve gökleri yarattıktan sonra bir de bahçe yaratarak insanı buraya yerleştirmiştir. Bu bahçede ise daha sonra İslam bahçesinde ortaya çıkan dört su kanalı ile bölümlenmiş olan bahçenin kökenini oluşturan dört ırmak akmaktadır. Dört su kanal ile bölümlenmiş bahçenin kökeninin İslam'dan önce Budist geleneğinde de bulunması İran, Arap-İslam kültürü bu olgunun varlığını ve ortak bir kökeni ortaya koymaktadır.

Hangi kültür ve coğrafyada olursa olsun, bahçenin şekillenmesinde din felsefesi kadar İslamiyet'in yayıldığı ülkelerde iklim, toprak ve topografik koşullar da bahçenin biçimlenmesinde etkin olmuştur. Kuran'da cennet ağaçlarla gölgelendirilmiş fiskiye havuzların serinlettiği bir yaşam mekanı olarak tasvir edilirken, müslümanlar da yaşadıkları mekanları cennete özlere dolaylı olarak ve durağan sular ile kaplı, meyveli ağaçlarla renkli ve kokulu çiçeklerle bezemeye özen göstermişlerdir.

İslam Bahçe Sanatının Özellikleri

Geleneksel olarak İslam bahçeleri mükemmel bir dinlenme ve düşünce mekanı olarak cennet olgusunu anımsatan nitelik taşımaktadırlar. İslam bahçeleri genellikle sıcak ve kurak iklim bölgelerinde görülmelerine karşın, su ve gölge bu bahçelerin ana teması olarak ortaya çıkmaktadır. Bitkilerin beslenecekleri suyun sağlanması için su kaynağından veya akarsulardan yararlanarak bahçe alanı sulamaya elverişli hale getirilmiştir. Bu yöntemleri uygulamak için zeminin hafif eğimli olması, kanalların akıntısını kolaylaştırmak açısından gerekli olmuştur. Birbirini düz hatlarla kesen kanal şebekesi geometrik bahçe tasarımının temelini oluşturmuştur (Aslani, 1984).

Genellikle İslam bahçesinde cahr-ı bağ sistemi bahçe planının temelini oluşturmaktadır. Cahr-ı bağ sisteminde bahçenin en çekici noktası iki kanalın kesişmesi olmuştur. Bu noktada bahçenin ana havuzu ya da köşk bulunmaktadır. Bazen burası yapay olarak yükseltilmiş ve cihannuma (alana hakim nokta) durumuna getirilmiştir. Bahçeler eğimli arazi ya da dağ eteklerinde kurulmuştur. Kanal sistemi bu durumlarda bir yöne doğru uzanmıştır. Ana kanal arazi eğimine göre biçimlendirilmiştir; ara kanallar ise eğime dikey durumda ve birbirine paralel olarak tasarlanmıştır. Bu durumda ızgarayı anımsatan bir plan (cahr-ı bağ) sistemini ortaya çıkarmıştır. Bahçe zemini ise yatay katmanlara bölünmüş ve kademelenmiştir, alan istinad duvarları ile sedlenerek (teraslanarak) tutulmuştur. Bu yöntem ile setli bahçeler ortaya çıkmıştır.

Bu eşsiz bahçe sanatı eserlerinden bugüne ulaşan örnekler daha çok İslam hükümdarlıklarının egemen olduğu ülkeler olan İspanya, İran ve Hindistan'da bulunmaktadır.

İspanya İslam Bahçeleri

M.Ö. 732'de İber yarım adasında başlayıp 1491 yılında son bulan İslam hükümdarlığı boyunca İslam kültürü, sanatın her dalında olduğu gibi bahçe anlayışına da damgasını vurmuştur. İslam hükümdarlığı boyunca doğudaki İslam devletlerinden gelen kimi tasarımcılara şehir planları yanı sıra mimari yapılar ile bahçe plan ve tasarımları da yaptırılmıştır. İtalya Rönesans bahçelerine ilham kaynağı olan İspanya bahçeleri, mimari öğeler ile bahçe sanatının son derece uyumlu bir birleşimi olarak ortaya çıkmıştır.

Batı İslam dünyasının en güzel bahçe örneklerine İslam dünyasının 800 yıl yaşadığı İspanya'da

Şekil 1: Alhambra Sarayı (Anonim.2011a)

Figure 1: Alhambra Palace

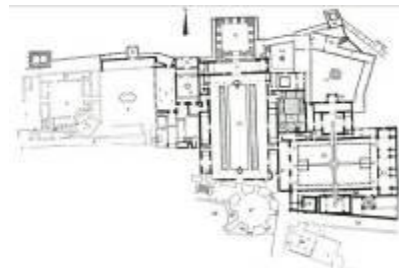
raslanmaktadır. Bu eserler Granada'daki Alhambra Sarayı, Alhambra'nın yazlık ikameti olarak inşa edilen Generalife ile Sevilla şehrinde bulunan Alcazar Sarayı ve bahçesi gibi yapı kompleksleridir.

İspanya İslam Bahçelerinin Düzenleme İlkeleri

İspanya İslam bahçelerinde sosyal ve dini yansımaların yanı sıra, genellikle yüksek duvarlar ile dışa kapalı avlu mekanlarında geçen bir yaşam kültürü söz konusudur. Bu avlular genellikle sağır duvarlar ve/veya köşklele çevrili olup içe dönük bir yaşam alanı sunmaktadır.

İspanya bahçelerinde avluları çevreleyen zarif ve ince sütunlar, daire ve atnalı kemerler geometrik taş bezemeler, çini döşemeler en belirgin mimari özellikler olmuştur. Alhambra Sarayı'ndaki Mersinli avluda dikdörtgen havuzun kısa kenarlarında yedi adet mermer sütunlu revak yer almaktadır. Arslanlı avlu ise peristil şeklinde olup, bu avlunun dört yanında mermer sütunlu revaklar bulunmaktadır. Beyaz mermerden yapılmış 12 adet arslan figürünün taşıdığı bir su çanağı ile zeminde çokgen formlu, derinliği az bir su yüzeyi oluşturulmuştur. Buradan taşan ve arslanların ağzından fışkıran su, ince kanallar ile yapı içine geçerek avluyu dört parçaya bölmektedir (Şekil 1, 2).

Bu bahçelerin en önemli özelliklerinden biri suyun kullanım biçimi olmuştur. Su dikdörtgen, çokgen, yarım dairelerle çevrelenmiş kare şeklindeki havuzlarda bazen de uzun bir kanal biçiminde kullanılmıştır. Mekana hareket ve ses kazandırmak için su kanallarının etrafı ritmik bir şekilde dizilmiş fiskiyeler ile sınırlanmıştır.

Şekil 2: Plan (Anonim.2011b)

Figure 2: Plan

Küçük ölçülü kare, çokgen ya da yuvarlak havuzların ortalarında yüksekçe bir ayak üzerinde, genellikle dilimlenmiş mermer çanaklar kullanılmış, bu çanaklardan su, fiskiyeler ile hareketlendirilmiştir. Arslanlı avludaki su kullanımı yanı sıra, Generalife bahçesinde yer alan su kanalı avlusu, Alcazar'daki fiskiyeli su çanakları ve su aynaları, su kullanımının ve su yapılarının İspanya bahçelerinde önemini vurgulayan örneklerdir.

Akdoğan'a (1995) göre, İspanya İslam bahçelerinde bitkisel materyal olarak *Washingtonia robusta* (Palmiye), *Phoenix dactylifera* (Hurma), *Punica granatum* (Nar), *Myrtus communis* (Yaban Mersini), *Taxus baccata* (Porsuk), *Cedrus* (sedir), *Cupressus* (Servi), *Rosa* (Gül), *Jasminum officinate* (Beyaz Çiçekli Yasemin), *Jasminum fruticans* (Beyaz Çiçekli Yasemin) kullanılmıştır. Bahçelerin avlularında psikolojik yönden serinlik sağlanması amacı ile koyu yeşil renkli ve parlak yapraklı bitkilere yer verilmiştir. Çiçek renklerinde ise daha çok mavi, mor, eflatun gibi soğuk renklerin kullanıldığı görülmektedir. Alhambra Saray'ında Mersinli avluda havuzun iki tarafında simetrik olarak *Citrus sinensis* (Portakal), *Myrtus* (Mersin) bitkileri yer alırken, Arslanlı avluda revakların önünde *Citrus sinensis* (Portakal) yer almaktadır. Kadınlar avlusunda havuzun çevresini *Buxus* (Şimşir) ve *Cupressus* (Servi) ağaçları çevrelerken, Servili avluda fiskiyeli havuzun etrafında sade biçimde *Cupressus* (Servi) ağaçları yer almaktadır.

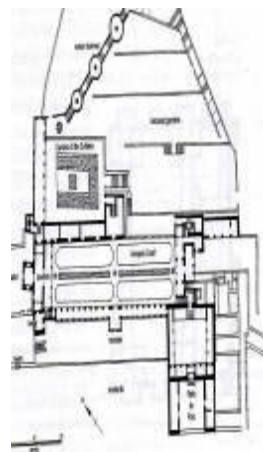
Alhambra'nın yazlık villası olarak inşa edilen Generalife bahçesi üç avludan oluşmaktadır. Servili avlu, bitkisel kullanım açısından Servi'nin yoğun kullanıldığı bir avludur. Su kanalı avlusu ise iki adet ince uzun fiskiyeli havuzun bulunduğu bir yapısal nitelik taşımaktadır. Üçüncü avlu olan merdivenler avlusu saraya teraslar şeklinde bağlantı sağlayan bir düzendedir. Generalife avlularında kullanılan hakim bitki servidir. Bahçe ve avlularda kullanılan egzotik bitkiler *Wisteria sinensis* (Mor Salkım) Çin'den, *Buganvilla sp.* Brezilya'dan, *Calla*, *Lilium*, *Pelargonium* türleri ise Afrika'dan getirilen bitkiler olmuştur (Şekil 3, 4) (Ruggles, 2000).

Sevilla şehrindeki Alcazar Saray'ında ise yapılanma ve bitkisel materyal Alhambra ve Generalife'dekine benzemekle birlikte duvar yüzeylerindeki renkli çiniler, bitkisel materyalde palmyelerin yer alması tasarımda önemli farklılıklar olarak ortaya çıkarmaktadır. Bitkisel materyal açısından en önemli farklılaşma ise budanarak ve bükülerek şekil verilmiş *Cupressus* (servi) ağaçlarından oluşturulmuş (Glorietta) kameriyelerdir. Bu tasarım yaklaşımı İran bahçelerinin köşkerlerinden esinlenerek geliştirilmiştir. Zemini daire biçiminde olan glorieta, birbirini kesen gezinti yolların ortasına yerleştirilmiştir. Bunlar İslami anlamda cennet kavramında tasvir edilen incilerle yapılmış sekiz köşkü temsil etmektedirler (Şekil 5, 6).

Şekil 3: Generalife (Ruggles, 2000)

Figure 3: Generalife

Şekil 4: Plan (Ruggles, 2000)

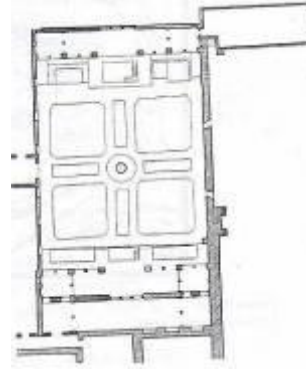
Figure 4: Plan

Şekil 5: Alcazar Sarayı (Anonim.2011c)

Figure 5: Alcazar Palace

Şekil 6: Plan (Ruggles, 2000)

Figure 6: Plan

İran İslam Bahçe Sanatı

Aslani'ye (1984) göre, "İran'da bahçe sanatının izleri çok eski dönemlere dayanmaktadır. İslamiyet öncesi İran, doğuda Buda, batıda Hristiyanlar, merkezi İran'da Zerdüş't dininin etkisi altında gelişim göstermektedir. O dönemlerdeki en güçlü ve etkin din olan Zerdüş't inancına göre doğal etmenler olan toprak, su, hava, ateş çok önemlidir. Zerdüş'tlere göre tohum eken herkes tanrı (Mezdisna) yoluna gitmektedir. Mezdisna Zerdüş't dininde Tanrı anlamına gelmektedir. İslamiyetten sonra dini inançlar değişmiş, ancak doğa sevgisi bugüne kadar İran'da varlığını sürdürmüştür. Ağaç dikmek, bahçe oluşturmak, çiçek sevgisi bu eski felsefeye dayanmaktadır ". Bu nedenle bütün tarihi dönemler boyunca ve hükümdarlar tarafından İran'da görkemli saraylar ve bahçeler oluşturulmuştur. İsfahan, Şiraz, Tahran ve Hazar Denizi kıyılarında çok sayıda saray ve bahçeleri yer almaktadır.

İran İslam anlayışına göre bahçe insanların huzur bulduğu bir cennet mekandır. Ancak bunun yanı sıra bahçe İranlıların gelenek ve göreneklerinden de etkilenerek İran halkının kültürünü yansıtmaktadır. Bu bahçeler her zaman cennetin bir temsili olarak görülmüş ve insanlara sonsuz yaşama arzusunu deneyimleme olanağı sunmuştur. Bugüne ulaşan minyatür ve resim sanatına ilişkin eserlerden dini inanışların etkileri gözlenmektedir. Örneğin ölümü sembolize eden *Cupressus* (Servi), yaşam ve umudu ifade eden çiçekli ağaçlar bahçelerin dini felsefesini oluşturmaktadır. İranlı şairler doğa özelliklerini konu alarak çeşitli eserler ortaya koymuşlardır. Saadinin "Gülistan ve Bustan" adlı eseri, Firdevs' inin Şahname' si tabiat ve bahçelerin güzelliklerini dile getirmiştir.

İran İslam Bahçelerinin Düzenleme İlkeleri

İran bahçelerinin en gözde elemanları su ve çiçeklerdir. Havuzlar avlu veya bahçenin en önemli ana aksı üzerine yerleştirilmişlerdir. Bahçede birden fazla havuz yer alıyorsa bunlar kanallar ile birbirine bağlanmakta, suyun serinlik ve musiki etkisi de yaratılmaya çalışılmıştır. Havuzlar çoğunlukla parlak ve sıcak renkte seramikler kullanılarak mekana canlılık ve hareket kazandırılmak istenmiştir.

İran İslam kültüründe bahçenin önemli bir yaşama mekanı olması ve suyun vazgeçilmez bir eleman olarak belirlenmesinde, ülkenin çevre koşullarının büyük rolü olmuştur. Suyu uzak mesafelerden, yer altı kanallar ile yüksek karlı dağlardan getirerek, bahçelerde büyük ölçüde su gösterilerini oluşturacak şekilde kullanmışlardır (Akdoğan, 1972).

İran bahçelerinde göze çarpan önemli unsurlardan birisi su kullanımudur. Havuzlar avlu veya bahçenin en önemli bölümüne yerleştirilmişler. Bahçede çok sayıda havuz yapısı ve bunların kanallarla birbirine bağlanması, serinlik ve hava akımının ve suyun musiki ile akmasını sağlamaktadır. Havuzların hafif bir eğim üzerine inşa edilmeleri, suyun havuzdan taşarak küçük ölçüde çağlayanlar oluşturmaya olanak sağlamıştır. Havuzları çevreleyen küçük kanalcıkların bezemesinde genellikle renkli seramikler kullanılmıştır. Havuzlarda renkli seramiklerin kullanımı, İran İslam bahçelerinin bir diğer tipik özelliğidir.

Karahan'a (2008) göre "İran bahçelerinin temelini, birbirini dik kesen iki kanalı dört parçalı fomal planı cahr-ı bağ oluşturmuştur. İran bahçeleri yüksek duvarlarla çevrilmiştir.

Şekil 7: Çehel Sütun Sarayı (Anonim. 2011c)

Figure 7: Chehel Sütun Palace

Bahçelerin ortasında yer alan sarayların duvarları çini ve renkli seramikler ile bezenmiştir. Bahçenin temel elemanlarından biri olan su, havuzlarda ve su kanallarında kullanılmıştır. Havuzlar genellikle bahçenin ana aksının kesişme noktalarında yer almaktadır. Renkli çini ve seramiklerle kaplı olan havuzlar, dikdörtgen, kare, daire ya da etrafı dilimli olarak tasarlanmıştır”.

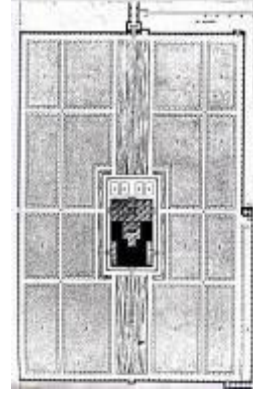
Genelde İslam bahçe örneklerinde (Cahr-ı bağ) plan şeması İsfahan'daki Çehel Sütun (Chehel Sütun) adlı saray bahçesinde görülmemektedir. Bu bahçede dört parçalı sistem bozularak, Barok stilindeki birbirini dik kesen yollarla parterlere bölünmüştür. Ancak İran İslam bahçelerinin temel özelliği olarak görülen büyük havuz parçalı sistemin ortasında yer almakta, etrafında yaşam ve ölümü simgeleyen *Platanus* (Çınar), *Cupressus* (Servi) ağaçları yer almaktadır (Şekil 7, 8).

Unesco tarafından 2007 yılında Dünya Mirasları Listesi'nde yer alan Kaşan'daki Fin bahçesi (Bag-ı Fin) bugüne kadar İran İslam bahçe sanatının özgün bir örneği olarak ulaşabilmiştir. Bu bahçenin en önemli özelliği olan su, köşkün önündeki

Şekil 9: Fin Bahçesi (Anonim. 2011d)

Figure 9: Fin Garden

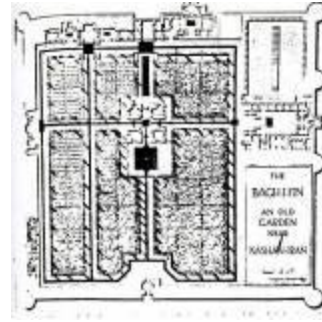

Şekil 8: Plan (Khansari,2004)

Figure 8: Plan

havuzda durgun, kanallarda ise akarsu biçiminde kullanılmıştır. Fin bahçesi 1571 yılında birinci Şah Abbas tarafından yaptırılmıştır. Dört parçalı (cahr-ı bağ) şemaya sahip olan bu bahçe, dört parça yerine, altı eşit olmayan bölümlerden oluşmaktadır. Bu bahçede de kullanılan en önemli bitkiler *Platanus* (Çınar), *Cupressus* (Servi) ağaçları olmuştur (Şekil 9, 10).

Tebriz kenti içinde yer alan Şah Gölü bahçesi ise topografyanın getirdiği bir zorunluluk olarak formal, simetrik ve teraslar biçiminde düzenlenmiştir. Genel tasarım ögesi olan su, tek bir kaynaktan, beş kanal ile küçük şelaleler oluşturacak biçimde göle aktarılmaktadır. Diğer İslam bahçelerinde suyun kullanıldığı havuzlardan daha büyük bir alan kapladığı için, bu büyük havuz Şah Gölü olarak isimlendirilmiştir. Bu su çevresinde ve kaskatlı terasların uzun aksları boyunca *Quercus sp.* (Meşe) ve *Pinus nigra* (karaçam), *Picea sp.* (Ladin) ağaçları bitkisel tasarımın önemli öğeleri olarak yer almaktadır (Şekil 11, 12).

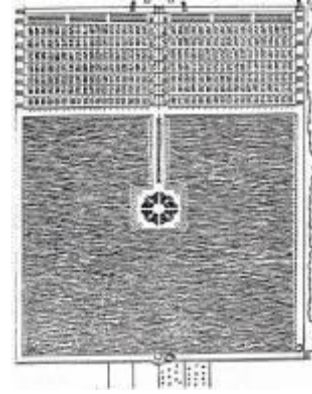
Şekil 10: Plan (Ansari, 1984)

Figure 10: Plan

Şekil 11: Şah Gölü (Anonim. 2011e)

Figure 11: Shah Lake

Şekil 12. Plan (Ansari, 1984)

Figure 12: Plan

Şiraz'daki Eram Saray bahçesi (Bage Eram) diğer İran İslam bahçelerinden farklı olarak cahr-ı bağ sistemindeki su kullanımından farklı olarak, su binanın önünde uzun bir ana aks boyunca kanallar şeklinde kullanılmıştır. Bu bahçede yer alan köşk, kubbeli binaları, daire biçiminde kemerleri ve renkli çiniler ile İran'daki diğer köşk ve saraylardan farklılık göstermektedir. Eram bahçesi olarak nitelendirilen bu saray ve bahçenin tarihi Selçuklu dönemine kadar uzanmaktadır. Çiçek ve renk etkisi su kanalları boyunca kendini göstermektedir. Su akışı özellikle Şah Gölü'ndeki su kullanımından farklı olarak tasarlanmıştır. En yüksek konumdan bahçeye giriş yapan su, aks boyunca devam etmektedir. Ana aksın üçüncü kısmına kadar devam eden su kanalı, bu noktada caddenin ortasında değil, iki kenarında konumlandırılmıştır (Şekil 13, 14).

Bitkisel kullanım ve tasarımı yönden de farklılık palmye ağaçlarının kullanımı ile kendini göstermektedir. *Phoneix dactylifera* (Hurma) ağacı en yoğun kullanılan Palmiye türlerinden biridir.

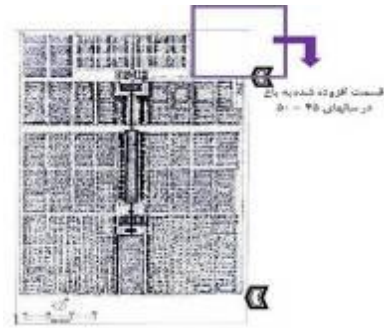

Şekil 13: Bagh-e Eram Saray Bahçesi (Anonim 2011f)

Figure 13: Bagh-e Eram Palace Garden

Hint İslam Bahçe Sanatı

Moğollar 13.yüzyılın başında İran'ı istila ettiklerinden sonra, kuzeye doğru yayılarak Hindistan'ı da etkileri altına almışlardır. Yaklaşık üç asır boyunca (15-18) inci yüzyılın başına kadar Hint uygarlığını etkilemişlerdir. Kabil'i başkent yapan Babür Han, burada 10 tane önemli bahçe inşa ettirmiştir. Bunlardan en önemlisi 1508 yılında yapılan Babür Han'ın (Bağ-e Vefa) diye isimlendirdiği bahçedir. Bu bahçe tasarımı özellikleri ile tam bir İran bahçesini anımsatmaktadır. Babür Han'ın daha sonraları başkenti Agra'ya nakletmesi ile bahçe sanatı çalışmaları farklı bir coğrafyaya kaymıştır. Ölümünden sonra Babür Han'ın mezarını da içeren (Ram Bağı) bugüne kadar yaşayan örneklerden birisidir. Daha sonraları Moğol hükümdarlarının mezarlarının bütün ömürlerince sefasını sürdükleri bahçelerde yer alması zamanla bir gelenek haline gelmiştir (Sarkowicz, 2003).

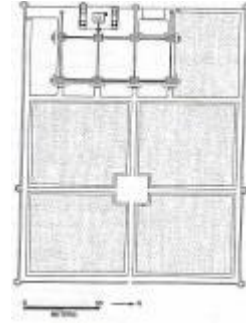
Şekil 14: Plan (Anonim. 2011g)

Figure 14: Plan

Şekil 15: Ram Bag (Anonim 2011g)

Figure 15: Ram Garden

Şekil 16: Plan (Ruggles, 2008)

Figure 16: Plan

Hint İslam Bahçelerinin Düzenleme İlkeleri

Hint İslam bahçelerinde genellikle köşkler ve/veya saraylar bir gölün ortasında yer almaktadır. Tüm cephelerinde havuz ve kanallar ışınal olarak uzanmaktadır. Bu mermer köşkler genellikle saray merasimlerinde ve ziyafetlerde kullanılmış, ayrıca da bir dinlenme yeri olmuştur. Hükümdarlar veya diğer varlıklı insanlar öldükten sonra bu köşklere gömülmüş ve bunların çevresinde de ailenin diğer fertleri için daha küçük köşkler inşa edilmiştir (Akdoğan, 1972).

Hindistan'ın en eski bahçelerinden olan Ram bahçesi 1528 yılında, Taç Mahal'in beş kilometre kuzey doğusunda Moğol imparatoru Babür tarafından yapılmıştır. Baghe Gül Afşan olarak bilinen bu bahçe kanallar ve çeşmelerden oluşmaktadır. Bahçenin birbirini dik kesen dört parçalı (cahr-ı bağ) formal planı İslam bahçe sanatını temsil etmektedir. Bahçe köşkler ve teraslardan oluşmaktadır. Teraslar nişli kemerler

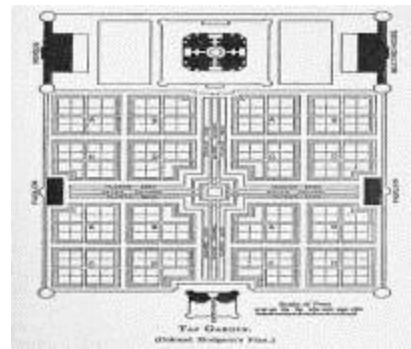
ile süslenmiştir. Köşkler taştan yapılmış sütunlar ve köşe kuleleri ile sınırlandırılmıştır. İslam bahçelerinin sembolü olan su, bu bahçede kanallar biçiminde kullanılmıştır. Bu kanalların etrafında herdem yeşil ağaçlar yer almaktadır (Şekil 15, 16).

Hint bahçelerinin en ünlü, bugüne kadar fazla değişmeden gelen mezar anıtı Agra'daki Taç Mahal'dir. Şah Cihan 1631 yılında genç yaşta ölen eşi (Mumtaz Mahal) için yaptırdığı türbenin en önemli özelliği beyaz mermer ve anıtın güzelliğini yansıtan su aynasıdır. Bitkisel yönden dikkati çeken bir özellikte kanallar boyunca kullanılan, ölen bir kişinin ruhunun göğe yükselmesini simgeleyen *Cupressus* (Servi) ağaçlarıdır. Bahçede ince, uzun bir havuz ve bahçenin sonunda kubbeli bir yapı yer almaktadır. Bahçe simetrik bir biçimde tasarlanmıştır. Ortasındaki havuz ve dört kanaldan akan sular bahçeyi dört parçaya bölmektedir. Bahçede bulunan çeşme ve havuzların suyu Yamuna Nehri'nden getirilmektedir (Şekil 17, 18).

Şekil 17: Taç Mahal (Anonim. 2011i)

Figure 17: Taj Mahal

Şekil 18: Plan (Ruggles, 2008)

Figure 18: Plan

Şekil 20: Şalimar (Anonim. 2011j)

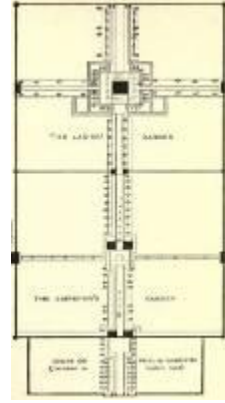
Figure 20: Shalimar

Kaşmir'deki Şalimar Bahçesi ise Taç Mahal'le göre farklılık göstermektedir. Dal Nehri kıyısında üç ana teras üzerinde kurgulanmış olan Şalimar bahçesine su, nehirden 1.5 kilometre uzunluğundaki kanallar ile taşınmaktadır. Taç Mahal özel bir anıt mezar niteliği taşımakla birlikte, Şalimar bahçesi yaşamın erdemliğini vurgulayan mekan özelliğini göstermektedir. Örneğin birinci teras (Divan-i Alem) padişahların halkı kabul ettiği mekan olmuş, oyulmuş taşlar ve çeşmeler ile dekore edilmiş olan ikinci teras (Divan-i Khas) ise görüşmeler ve misafir kabulü için ve üçüncü teras alçak bir havuzun ortasında hükümdarların eşleri kullanımı için (harem dairesi bahçesi) yapılmıştır. Şalimar bahçesi kemerli nişleri ile benzersiz özelliğe sahiptir. Geceleri yağ lambaları ile aydınlatılan bu nişler, havuza yansıma ile su aynası oluşturmaktadır.

Bu bahçe düz bir arazi üzerinde, kare biçimli plana sahiptir. Havuzun etrafında *Platanus* (Çınar), *Populus* (Kavak) ağaçları yer almaktadır. Terasların ortasında yer alan su kanalı boyunca *Platanus* (Çınar) ağaçları dikilmiştir (Şekil 20, 21) (Akdoğan, 1972).

Sonuç

İslam bahçeleri 7.yüzyıldan itibaren çeşitli toplumların kültür ve gelenekleri doğrultusunda biçimlenerek, dinin, iklimin ve içinde yer aldığı coğrafyanın da etkilerine bağlı olarak kendine özgü bir bahçe sanatı olarak ortaya çıkmıştır. Bahçe sanatı tarihinde, farklı ülkelerdeki toprak yapısı, iklim, flora ve ekoloji gibi yerel ve bölgesel doğal koşullar bahçelerin gelişimini etkilemiştir. Genel olarak İslam bahçeleri dinin yayıldığı

Şekil 21. Plan (Anonim. 2011k)

Figure 21: Plan

coğrafyalar dikkate alındığında sıcak, kurak ve az yağışlı doğaya sahip bölgelerde biçimlenmiştir. İslam bahçeleri her zaman cennetin bir sembolü olarak görülmüş, orada sonsuz yaşama arzusunu hayal ederek günlük yaşam mekanları olarak tasarlanmışlardır.

İslam dininde su ve bitki cennet mekanının önemli iki ögesini oluşturmaktadır. Bitkisel materyal kullanımında ise dini inanışların etkisini görmek mümkündür. Örneğin özellikle kabristanlarda ruhun göğe yükselmesine neden olduğu düşünülen Servi, yaşamı ve umudu ifade eden Çiçekli Badem, Kiraz gibi ağaçlar İslam bahçesinin dini felsefesinin bir ifadesi olarak kullanılan bitkilerdir. Dini ibadetlerin gerçekleştirildiği yerlerde, örneğin cami avlularında yaşama gücünü ifade ettiği düşünülen hayat ağacı olarak 'ta tanımlanan Çınar'a çok sayıda yer verilmiştir.

Arapların İslam dini ve kültürünü yaymaya başladıkları, M.Ö. 7.yüzyıl'dan itibaren yaklaşık bin yıl süre ile bahçe sanatı, temelde İslam ve Hıristiyan dinleri etkisi de gelişmiştir. Fakat özellikle Avrupa'da Rönesans'a kadar (M.Ö. 13. ve 14.) yüzyıl'a kadar, İslam bahçe sanatı bütün Akdeniz ülkelerinde bahçe anlayışına damgasını vurmuştur. Bu bağlamda bugüne kadar yaşayan örnekleri temel alınan İspanya, İran ve Hindistan'daki bahçelerde temel olarak var olan ortak özellikler:

- Ortak noktaların en önemlisi dünyada olmayan, idealize edilmiş, kutsal ve hayran olunan cennet mekanının bahçede tasvir edilmesidir.

Şekil 22: Arslanlı Avlu, Alhambra Sarayı (Anonim, 2011l)

Figure 22: Arslanlı Courtyard, Alhambra Palace

Şekil 23: Alcazar Sarayı (Anonim, 2011m)

Figure 23: alcazar Palace

- Tüm bahçelerde mevcut köşk, kasır, saray ve benzeri şekilde inşa edilmiş yapı grupları bulunmaktadır.
- İslam kültüründe avlu ve bahçelerin tümü sağır duvarlar veya revaklar ile çevrilidir (Şekil 22, 23).
- Suyun durağan şekilde, bezenmiş havuzlarda ve yoğun ses etkisi oluşturacak biçimde, fiskiyelerde ve kaskatlı kanallarda kullanılmış olması belirleyici bir nitelik olmuştur. (Şekil 24, 25).
- Genel olarak İslam bahçelerinin formal ve simetrik bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. İspanya İslam bahçelerindeki geometrik formal düzen, İran ve Hint bahçelerinde daha çok dört

parçalı (cahr-ı bağ) sisteminde kendini göstermektedir (Şekil 26, 27)

- İslam bahçelerinde düz sıra halinde dikili ağaçlar genellikle var olan geometriyi daha da belirginleştirmek amacını taşımaktadır; dolayısıyla bitkisel materyal kullanımı bahçenin duvarlarını ya da yolların çizgisini takip etmektedir (Şekil 28, 29).

Bu ortak özellikler her bir coğrafya ve kültürün kendine özgü değerleri ile entegre edilerek biçimlenmiştir. İspanya, İran ve Hindistan'da bugüne ulaşan bahçe örnekleri İslam bahçelerindeki tasarım özelliklerini gösteren kanıtlar olmaktadır.

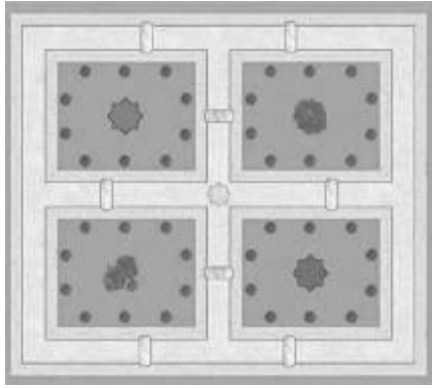
Şekil 24: Fin Bahçesi, (Anonim 2011n)

Figure 24: Fin Garden

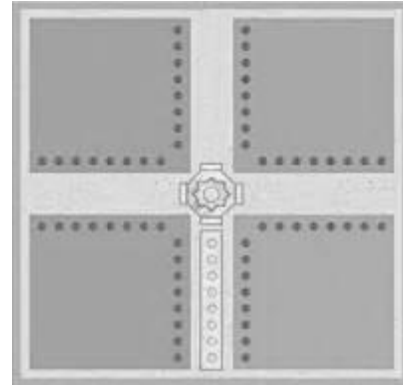
Şekil 25: Şalimar Bahçesi, (Anonim 2011o)

Figure 25: Shalimar Garden

Şekil 26: Cahr-ı Bağ Plan Örneği

Figure 26: Chahar Bag Plan Sample

Şekil 27: Cahr-ı Bağ Plan Örneği

Figure 27: Chahar Bag Plan Sample

Tasarımda kullanılan bitkiler değerlendirildiğinde coğrafya ve iklim koşulları dikkate alındığında İslam bahçelerinde genelde ibrelî olarak *Taxus baccata* (Porsuk), *Cupressus sp.* (Servi), *Cedrus sp.* (Sedir)lerin, yapraklı ağaç olarak *Salix sp.* (Soğut), *Acer* (Akçaağaç), *Pistacia lentiscus* (Sakız ağacı), *Populus sp.* (Kavak)ların ve Palmiye türleri ise *Washingtonia robusta* (Palmiye), *Phoenix dactilifera* (Hurma) ağaçlarının kullanıldığı görülmektedir. Renk ve koku etkisi ile tasarımda düşünüldüğü geofitler ise *Narcissus* (Nergis), *İris* (Susen), *Tulipa* (Lale) yanı sıra şiiir ve şarkılara konu

olan Gül, çiçekli süs bitkiler grubunda yer almaktadır.

İslam bahçelerinde tasarımda kullanılan söz konusu bitkilerin yanı sıra meyve ağaçları da fonksiyonel alanlar yaratmak adına kullanılmıştır. Yaprak döken ve dökmeyen türler birlikte kullanılarak mevsimsel farklılıklar yaratılmıştır. Bahçelerde meyve, sebze ve süs bitkileri bahçenin yeşil dokusunda bir araya getirilmiştir. Meyve ağaçlarının ekonomik işlev yanında gölge sağlama, koku ve renk etkisi ile gizlilik yaratma amaçlı kullanımları görülmektedir.

Şekil 28: Çehel Sütun Sarayı, (Anonim 2011p)

Figure 28: Chehel Sutun Palace

Şekil 29: Taç Mahal, (Anonim 2011r)

Figure 29: Taj Mahal

Kaynakça

- Anonim. 2011a. (http://www.alhambra.org/eng/index.asp?secc=alhambra/alhambra_guide/carlos_v_palace)
- Anonim. 2011b. (<http://www.udel.edu/ArtHistory/CourseGallery/pages/Weightheena.html>)
- Anonim. 2011c. (<http://www.binrota.com/PageDetail.aspx?PageID=8801>)
- Anonim. 2011d. (<http://www.cheraq.de/?p=6349>)
- Anonim. 2011e. (<http://tabriz.fnami.com/tabriz-en.html>)
- Anonim. 2011f. (<http://www.flickr.com/photos/30224415@N02/2854427003/>)
- Anonim. 2011g. (<http://www.banooyeshgh.net/thread7382.html>)
- Anonim. 2011h. (<http://www.indiatravelnext.com/agra/ram-bagh-in-agra.html>)
- Anonim. 2011i. (http://www.turkcebilgi.com/tac_mahal/ansiklopedi)
- Anonim. 2011j. (<http://trip2jammuandkashmir.com/uncategorized/mugal-gardens-kashmir/>)
- Anonim. 2011k. (<http://www.searchkashmir.org/2009/04/history-of-shalimar-bagh.html>)
- Anonim. 2011l. (<http://www.tarihnotlari.com/elhamra-sarayi/elhamra-aslanli-avlu/>)
- Anonim. 2011m. (<http://www.hikenow.net/Spain/SevillaAlcazar.html>)
- Anonim. 2011n. (<http://www.flickr.com/photos/indigoprime/2449871108/>)
- Anonim. 2011o. (<http://www.hikenow.net/Spain/SevillaAlcazar.html>)
- Anonim. 2011p. (http://www.panoramio.com/user/391112?photo_page=4&comment_page=2)
- Anonim. 2011r. (<http://www.screenok.com/wallpaper/Taj-Mahal-in-Agra--India-garden/>)
- Akdoğan, G. 1974. Bahçe ve Peyzaj Sanat Tarihi, Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi yayınları, Ders Kitabı, Yayın No: 528, Ankara. 173 s.
- Aslanı, A. 1984. İran Bahçeleri ve Bu Bahçelerin İslam Bahçeleri İçindeki Yeri, Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Bölümü. 201s.
- Erdoğan, E. Yazgan, M.E. Köylü, P. 2003. Türk Bahçesi Kimliği Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projesi. 257 s.
- Kartal, B. 2003. İstanbul'daki Tarihi Saray Bahçelerini Peyzaj Mimarlığı Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 239 s.
- Karahan, F. 2005. Tarih Boyunca Bahçe Sanatının Gelişiminde Su. Ulusal Su Günleri Sempozyumu, Trabzon, 28-30 Eylül 2005, s.218-222
- Kluckert, E. 2000. European Gardens Design. (Rolf Toman). 1st Ed. Könemann Verlagsgesellschaft Press. Germany. 496s.
- Ruggles, F. 2008. Islamic Gardens and Landscapes. 1st Ed. University Of Pennsylvania Press, Pennsylvania, USA. 262s.
- Ruggles, F. 2003. Gardens. Landscape and Vision In The Palaces Of Islamic Spain. 1st Ed. University Of Pennsylvania Press. Pennsylvania. USA. 275s.
- Sarkowicz, H. 2003. Bahçelerin ve Parkların Tarihi. (Esra Kayaoğlu). Birinci Baskı. Dost Kitab Evi Yayınları. Ankara. 275s.